

श्रीः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः
श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कवितार्किककेसरी।
वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि॥

कवितार्किकसिंह सर्वतन्त्रस्वतन्त्र
श्रीमद्वेदान्तदेशिक विरचितं महाकाव्यं
॥ यादवाभ्युदयः ॥
॥ दशमः सर्गः ॥

This document has been prepared by*

Sunder Kidambi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness *śrīmad āṇḍavan* of *śrīraṅgam*

*This was typeset using L^AT_EX and the **skt** font.

श्रीः
श्रीमते रामानुजाय नमः
श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ यादवाभ्युदयः ॥

॥ दशमः सर्गः ॥

ततस्तौ ददृशुस्तत्र विशन्तौ राजवीथिकाम्।
पूर्णदृष्टिफलाः पौराः पुण्यैरेकमुखैरिव ॥ १०.१ ॥

चक्षुषामिव भाग्येन सम्प्रवृत्तौ महोत्सवौ।
युक्तौ मदनशक्त्येव युगपन्मधुमाधवौ ॥ १०.२ ॥

अभिख्यावीचिविक्षेपैः अपृथग्भावचित्रितैः।
समेतैरनुभावादौः सक्ताविव रसोत्तमौ ॥ १०.३ ॥

क्रममुल्लङ्घ्य भूतानां भोगमोक्षाविवोद्गतौ।
तयोरेव विनिष्पत्यै धर्माविव च तादृशौ ॥ १०.४ ॥

पुनन्तौ भुवनं पादैः पुष्पवन्ताविवापरौ।
सिञ्चन्तौ कान्तिवर्षेण सितकृष्णाविवाम्बुदौ ॥ १०.५ ॥

मदोपक्रमदुर्दान्तौ मधुरोद्धतविभ्रमौ।
कलभाविव सन्नद्धौ कंसादिनलमर्दने ॥ १०.६ ॥

शुभानामिव सीमन्तैः श्रुतिसीमन्तसेवितैः।
पुनन्तौ राजविशिखां पुण्यैश्चरणपङ्कजैः ॥ १०.७ ॥

शीलसंवृतपारम्यैः शृङ्गारपरिकर्मितैः।
दृषदोऽपि द्रवीभावं नयन्तौ दिव्यचेष्टितैः ॥ १०.८ ॥

दिदृक्षादत्तदृष्टीनां मनस्कारमनीषयोः।
सपीतिरससंतोषं दिशन्तौ देहकान्तितः ॥ १०.९ ॥

मन्मथायुतसौन्दर्या वसन्तायुतसौरभौ।
शशाङ्कायुतलावण्यौ चण्डरश्म्ययुतद्युती ॥ १०.१० ॥

चित्रतामिव नीतानां चित्तचेष्टापहारतः।
प्रतिसौधं पुरस्त्रीणां निर्विशन्तौ निरीक्षणम् ॥ १०.११ ॥

सुप्रभातमिह प्राप्तं सूषा च सुदिनं च नः।
इति वादिभिरन्योन्यं द्रुतचित्तरनुद्रुतौ ॥ १०.१२ ॥

बलादपहृतैस्तत्र रजकाद्राजसम्मतात्।
परभागश्रियं प्राप्तौ वासोभिरसितारुणैः ॥ १०.१३ ॥

लब्धपुण्यविपाकेन मालाकारेण लम्मितैः।
शबलौ दामभिश्चित्रैः संदिग्धनवमालिकैः ॥ १०.१४ ॥

कान्तिनिर्जितया कामात् प्रदिष्टैः कंसकुञ्जया।
दधतौ वर्णकैर्भूयो दिव्यगन्धौ सुगन्धिताम् ॥ १०.१५ ॥

ऋजूकृतसुजाताङ्ग्या ऋजूबुद्ध्याऽथ कुञ्जया।
प्रणयन्त्या स्वगेहाप्तिं प्राप्तमन्दस्मितौ मिथः ॥ १०.१६ ॥

ततो विविशतुः शालां बलिसद्गुहामिव।
प्रथितां पृथुभिश्चापैः पन्नगैरिव भीषणैः ॥ १०.१७ ॥

तत्र शैलनिभं शौरिः त्रिदशैरपि दुर्दमम्।
ददर्शाजगवप्रख्यं दम्भोलिकठिनं धनुः ॥ १०.१८ ॥

स्वपूर्व प्रभवोदन्तम् इदानींतनयन्निव।
तदानम्य धनुर्भीमं बभञ्ज भुजलीलया ॥ १०.१९ ॥

महता तस्य घोषेण विदद्रे द्विषतां मनः।
सौधानि मधुरायाश्च शुष्काशनिविडम्बिना ॥ १०.२० ॥

चापगोपचमूं हत्वा तौ जगद्धितमानुषौ।
अतिलङ्घ्य धनुःशालां रङ्गद्वारमवापतुः ॥ १०.२१ ॥

तत्र मृत्युमिव क्रुद्धं निदध्यतुररिंदमौ ।
नागं कुवलयापीडं निह्वानमिवाम्बरम् ॥ १०.२२ ॥

तमासाद्य द्रुतं शौरिः त्रासितत्रिदशद्विपम् ।
पञ्चवक्त्र इवाक्रम्य पातयामास भूतले ॥ १०.२३ ॥

तस्य दन्तौ समुद्धृत्य श्वेताद्रिशिखरोपमौ ।
विदधाते यदुश्रेष्ठौ मल्लयुद्धमहायुधे ॥ १०.२४ ॥

सह गोपैरधिष्ठाय रङ्गमध्यमरिंदमौ ।
बलिजिह्वलभद्रश्च बालवृत्तैरदीव्यताम् ॥ १०.२५ ॥

नृपोपहृतैरथ तौ विहारैक्यमवापतुः ।
नर्मकारकजल्पाक नटनर्तकगायकैः ॥ १०.२६ ॥

जनस्य महतस्तत्र जनयामासतुस्तदा ।
महता कान्तिवर्षेण दिदृक्षां देवमातृकाम् ॥ १०.२७ ॥

उपवेदमधीयुर्ये रणार्थं रङ्गदर्शिनः ।
तमेव ते द्विधाभूतं तावुभावभिमेनिरे ॥ १०.२८ ॥

तदालोकनलाभेन सामाजिकजनस्तदा ।
अनिदम्पूर्वमाह्लादमपवृक्त इवान्वभूत् ॥ १०.२९ ॥

बिम्बिताकृतयो नार्यस्तद्देहमणिदर्पणे ।
तत्परिष्वङ्गनिर्वेशम् अयत्नादिव लेभिरे ॥ १०.३० ॥

गीतमञ्जुगिरस्तत्र नृत्तसंवादिविभ्रमाः ।
मञ्चेषु हरिरद्राक्षीत् वरस्त्रीर्मदिरेक्षणाः ॥ १०.३१ ॥

धृतहेतिपरिष्कारान् धीरोद्धतविलोकितान् ।
ददर्श पृथिवीपालान् देवानिव दिवश्च्युतान् ॥ १०.३२ ॥

तमसामिव सङ्घातं समाहारमिवैनसाम् ।
तुङ्गमञ्चगतं कंसं तुष्टो हरिरवैक्षत ॥ १०.३३ ॥

ललितारम्भया वृत्त्या रङ्गभाजां रसावहा ।
नरवृत्तान्तविहृतिः ववृधे रामकृष्णयोः ॥ १०.३४ ॥

विदधे सिंहनादेन तारेण यदुसिंहयोः ।
गर्जितं दैत्यमल्लानां गोमायुगणवाशितम् ॥ १०.३५ ॥

तावुभौ डिम्भवपुषौ ख्यातवीर्यपराक्रमौ ।
चाणूरो मुष्टिकश्च द्वौ नियोद्धुमभिजग्मतुः ॥ १०.३६ ॥

अहो महदुपक्रान्तम् अत्याहितमिदं यतः ।
अशिक्षितरणौ बालौ मल्लयुद्धे नियोजितौ ॥ १०.३७ ॥

शिरीषललितैरङ्गैः चेष्टितैरपि पेशलैः ।
अद्रिसारकठोराभ्यां कथं योद्धुमिमौ स्थितौ ॥ १०.३८ ॥

पश्यद्भिरवशैर्नूनं पौरजानपदैर्जनैः ।
पापमेतदनुज्ञातं परपिण्डपरायणैः ॥ १०.३९ ॥

मधुकैटभदुर्दान्तौ मल्लवृन्दारकाविमौ ।
यदि जेष्यति यः कश्चित् स किं न पुरुषोत्तमः ॥ १०.४० ॥

अथवा पूतनादीनाम् अप्रयत्नेन घातुकौ ।
नियुद्धे मल्लमुख्येभ्यो नालमेतौ न वा कथम् ॥ १०.४१ ॥

जनवादमिमं शृण्वन् जातहासो जनार्दनः ।
भुजमास्फोटयामास भूभारहरणे क्षमम् ॥ १०.४२ ॥

तदास्फोटितशब्देन स्फुटत्कर्णस्य भूयसा ।
कंसमल्लगणस्यासीत् कथा गोपालकाश्रया ॥ १०.४३ ॥

गोपयुद्धधिया जिहृत् चाणूरः कूणितेक्षणः ।
पुष्पपेषमिवोत्पश्यन्नाद्रवत्पुष्करेक्षणम् ॥ १०.४४ ॥

यथोचे विषमं तत्र नियुद्धं स्थूलदृष्टिभिः ।
तत्त्वदृष्टिभिरप्येवं विश्वाधिकबले हरौ ॥ १०.४५ ॥

न्यूनाधिकसमारम्भो विभुस्तत्र विहारतः।
विषादप्रीतिसंदेहान् सभ्यानां समतानयत् ॥ १०.४६ ॥

स बालः प्रचयं प्राप बालातप इव क्रमात्।
नीहार इव चाणूरः शनैरपचयं ययौ ॥ १०.४७ ॥

वारितेष्वथ वादोषु विषण्णेन महीभृता।
दिव्यदुन्दुभयो नेदुर्निगमध्वाननिर्भराः ॥ १०.४८ ॥

वल्गता बलभद्रेण कृष्णेन च वसुंधरा।
वादित्रमिव दध्वान मथुरेन्द्रभयानकम् ॥ १०.४९ ॥

भीमकालियभोगीन्द्रस्फटारङ्गमहानटः।
मल्लरङ्गनटं दैत्यं मधुमाथं ममाथ सः ॥ १०.५० ॥

मुष्टिघातेन रामस्य मुष्टिकश्च निपातितः।
भोजाधिपमहोत्पातं भूमिकम्पमवर्तयत् ॥ १०.५१ ॥

रामरामानुजाभ्यां तौ रावणेन्द्रजिताविव।
नमयामासतुः पृथ्वीं नगपातं निपातितौ ॥ १०.५२ ॥

शायितौ वीरशयने दृष्ट्वा चाणूरमुष्टिकौ।
द्वृतमभ्यद्रवन्कृष्णं तत्र तोसकलादयः ॥ १०.५३ ॥

स तानपि नियुद्धेन वसुधायां न्यपातयत्।
कालो युगपद्भूतान् कल्पान्तमिहिरानिव ॥ १०.५४ ॥

गरुत्मानिव भूभागाद्गनाभोगमायतम्।
कंसमञ्चमपहारादुदप्लवत केशवः ॥ १०.५५ ॥

कचग्रहेण विवशं कंसमाकृष्य पातयन्।
पतन्वक्षःस्थले तस्य तत्सत्त्वमुदपाटयत् ॥ १०.५६ ॥

महामोहमिवाक्रम्य मातुलं मधुसूदनः।
विवेक इव वृत्तस्थमुग्रसेनममोचयत् ॥ १०.५७ ॥

ददौ च कंसभृत्यानां ददतां तत्र जीवितम्।
उन्मुखत्रिदशप्रेक्ष्यामूर्ध्वा गतिमनुत्तमाम् ॥ १०.५८ ॥

कंसकर्षणमण्डल्यो गम्भीरास्तत्र चक्रिरे।
रणलक्ष्मीनिवासस्य रङ्गस्य परिखा इव ॥ १०.५९ ॥

सुदामनामा कंसस्य सोदरस्त्वरितः क्रुधा।
बलेन गमितः क्षिप्रमग्रजेन गतां गतिम् ॥ १०.६० ॥

अनायुधमहायुद्धं दृष्ट्वा हृषितरोमभिः।
प्रवातकदलप्रख्यैः प्राशिनैकैरमितः स्थितम् ॥ १०.६१ ॥

कृतिनस्तादृशं युद्धं किलिकिञ्चितयन्त्रिताः।
लीना इव च पश्यन्तो लिखिता इव चाभवन् ॥ १०.६२ ॥

सिद्धाश्च दिवि तत्तादृक्तालकल्पितताण्डवाः।
हर्षदुग्धाब्धिकल्लोलं हाहाकारमकल्पयन् ॥ १०.६३ ॥

अथ तौ भीमदोर्दण्डकण्डूकर्षणतोषितौ।
पितृभ्यां दृष्टजन्याभ्यामुपसृत्य प्रणेमतुः ॥ १०.६४ ॥

तौ च तौ मृदितारातिरक्तचन्दनरञ्जितौ।
अश्रुभिः प्रीतिनिष्यन्दैः पितरावभ्यषिञ्चताम् ॥ १०.६५ ॥

विबुधत्वमिव प्राप्तो वसुदेवः सुतेक्षणात्।
सतत्त्वप्रतिबोधेन सात्त्वतां पतिमस्तुत ॥ १०.६६ ॥

नमस्ते नाभिनालीकरजसा सृष्टवेधसे।
अजाय सर्ववेदानामेकवेदाय विष्णवे ॥ १०.६७ ॥

अनन्याधारमाधारमनन्येश्वरमीश्वरम्।
अनुशृण्वन्ति सन्तस्त्वामनन्याधिपतिं पतिम् ॥ १०.६८ ॥

अभङ्गुरसं भोग्यमनपायं रसायनम्।
अक्षयं धर्मसर्वस्वमविदुस्तव कीर्तनम् ॥ १०.६९ ॥

अनुग्रहदशादीप्तमशेषार्थप्रकाशकम्।
दयासम्प्लुतमाहुस्त्वां दीपमन्तस्तमोपहम् ॥ १०.७० ॥

देवकी दनुजस्थूणा दिव्यं धाम ब्रजाङ्गणम्।
रमा राधादयश्चेति राशिभेदैर्न भिद्यसे ॥ १०.७१ ॥

नियन्ता सर्वभूतानां नियन्तव्यैर्नियम्यसे।
पितामहमुखैः पुत्री मम पुत्रोऽसि मायया ॥ १०.७२ ॥

महता त्वत्पदेनैव मारुतिन्यायमाश्रिताः।
निस्तरन्त्यचिरात्सन्तो दुस्तरं भवसागरम् ॥ १०.७३ ॥

अहितोदन्वदौर्वाग्निमशेषोत्कर्षमातरम्।
भवमैमरथीं भक्तिं भजन्ति त्वयि साधवः ॥ १०.७४ ॥

भरन्यासाश्वयुक्तेन भाववेगप्रधाविना।
मनोरथेन गन्तव्यः सारथिश्च भवान् सताम् ॥ १०.७५ ॥

वयं तु भवता ग्राह्या वासनादुर्गभेदिना।
मनागिव समुद्बोध्य मा पुनर्मुमुहद्भवान् ॥ १०.७६ ॥

महतामपि निष्कम्पा मनुष्यत्वमतिस्त्वयि।
दृढलक्षितचिह्नानां दिङ्मोह इव दुर्दमः ॥ १०.७७ ॥

दुरन्तसुखखद्योतं दुःखान्धतमसावृतम्।
निजेनैव प्रकाशेन निशीथमुपरुन्धि नः ॥ १०.७८ ॥

मशकानिव मातङ्गः कंसमुख्यानिमान्क्षिपन्।
यदि विस्मयनीयस्त्वं विस्मये किं न विस्मयः ॥ १०.७९ ॥

नखलीलाविदार्येषु नाथेषु विबुधद्विषाम्।
परिष्कारणपर्यायाः पञ्चापि तव हेतयः ॥ १०.८० ॥

कालनेमिविकारेऽस्मिन् कंसे विमथिते त्वया।
ईदृशामितरेषां च दत्त एव जलाञ्जलिः ॥ १०.८१ ॥

नमितायतविष्कम्भा दानवप्रभवैः क्षमा।
किञ्चिदुत्तम्भितेवाऽद्य कंसभारापहारतः ॥ १०.८२ ॥

न खल्वतिशयं कञ्चिदियमाधातुमर्हति।
सुमणावज्ञकूपतेव स्तुतिरस्मत्कृता त्वयि ॥ १०.८३ ॥

इति विज्ञापितस्तेन व्रीडादिव नतो विभुः।
बालोपलालनमिदं भव्यवृत्तिरभावयत् ॥ १०.८४ ॥

स वाचा सान्त्वयामास पितरं दीनचेतसम्।
स्ववक्त्रेन्दुविनिष्यन्दिसुधापूरितकुल्यया ॥ १०.८५ ॥

गम्भीरमधुरां तस्य गिरं निगमगन्धिनीम्।
श्रुत्वा मुक्तिसखीं प्राप मुदमानकदुन्दुभिः ॥ १०.८६ ॥

देवकी च परिष्वज्य सुतं वात्सल्यनिर्भरा।
नन्दगोपवधूलब्धं नवमानन्दमन्वभूत् ॥ १०.८७ ॥

भूयः प्रादुरभूत्तस्य भुजयुग्मं तिरोहितम्।
तथापि तादृशं मर्त्यं तममन्यन्त तामसाः ॥ १०.८८ ॥

बभूव बलभद्रस्य तेन विश्वातिशायिना।
शिरसा विधृतस्यापि किरीटस्येव शेषता ॥ १०.८९ ॥

क्रियमाणपरिष्कारः किरीटादौः स बन्धुरैः।
तानि तान्येव दिव्यानि तत्तदङ्गैरभूषयत् ॥ १०.९० ॥

अशोभत शुभं छत्रं तस्य राजन्यलक्षणम्।
तन्नाभिपुण्डरीकस्य रूपान्तरमिवोदितम् ॥ १०.९१ ॥

चामरद्वितयं शौरेः समया मुखपङ्कजम्।
शुशुभे सप्रतिच्छन्दो हंसमूर्तिरिव स्वयम् ॥ १०.९२ ॥

स चन्द्र इव सम्पूर्णः प्रथमो यदुभूभृताम्।
पुनरुन्निद्रयामास कीर्तिं कुमुदिनीमिव ॥ १०.९३ ॥

अभजन्त द्विजेन्द्रास्तमतद्भोगपराङ्मुखाः।
सर्गाधिकारान्निर्वाप्य शान्ता इव पितामहाः ॥ १०.९४ ॥

अहार्यान् यदुवंशस्य स भोगान्समकल्पयत्।
स्वपर्यङ्कभुजङ्गस्य फणामणिगणानिव ॥ १०.९५ ॥

अमरत्वाय पर्याप्तं तन्मुखेन्दुसमुद्भवम्।
सुधेव परिवारेभ्यः सस्वदे सूनृतं वचः ॥ १०.९६ ॥

प्रार्थितोऽपि स राज्याया प्रभावजैर्यदूत्तमैः।
अरोचयत राजानमुग्रसेनं वयोधिकम् ॥ १०.९७ ॥

न्यस्तरक्षाभरो राज्ञा यौवराज्यमुपाश्रितः।
शुशुभे पारतन्त्र्येण स्वातन्त्र्यवशवर्तिना ॥ १०.९८ ॥

तस्य गोपायतः पृथ्वीं गोपालकुहनात्यजः।
पर्युपास्त पदं धन्या पार्थिवश्रीरनुत्तमा ॥ १०.९९ ॥

कृतवीराभिषेकं तं क्लृप्तकल्याणकौतुकम्।
तुष्टुवुः समये वेदाः सौस्नातिकपुरस्कृताः ॥ १०.१०० ॥

शक्तिभिस्तिसृभिर्दीप्तो विवस्वानिव दीप्तिभिः।
स्वपदं पृथिवीं चक्रे सुहृद्भिः सूरिभिर्वृतः ॥ १०.१०१ ॥

विक्लृप्तं तस्य बर्हादां हेमरत्नविभूषणैः।
वैरोचनिहतानीतः किरीटो न व्यकल्पत ॥ १०.१०२ ॥

सप्तिभिः सैन्यसुग्रीवमेघपुष्पवलाहकैः।
व्यक्तिमन्तोऽभवन्वेदास्त्यजन्तो धेनुभूमिकाम् ॥ १०.१०३ ॥

पद्माकमलदायादं पदं तस्य स्वमौलिभिः।
श्रुतयो धारयामासुः पादपीठीकृतात्मभिः ॥ १०.१०४ ॥

स वेणुः शङ्करूपेण प्राचा परिपचेलिमः।
अगोपीसंविभागार्हं पपौ तस्याधरामृतम् ॥ १०.१०५ ॥

दिदेश सान्दीपनये धनुर्वेदोपदेशिने।
स्वपदारूढतनयप्रत्यानयनदक्षिणाम् ॥ १०.१०६ ॥

प्रहितां पुरुहूतेन स्वसङ्कल्पानुवर्तिना।
कंसजित्कंसपितरं सुधर्माध्यवासयत् ॥ १०.१०७ ॥

अशेषरत्नचित्रां तामतीतस्तुतिगोचराम्।
अद्वैतमिव सर्वेषामद्भुतानाममन्यत ॥ १०.१०८ ॥

स च तस्यानुभावेन निध्यातनयपद्धतिः।
प्रजापालनधर्मस्य पारदृश्वतमोऽभवत् ॥ १०.१०९ ॥

कृष्णपक्षमपि प्राप्य स राजा विश्वरञ्जकः।
प्रापद्यत् परां वृद्धिं सुमनःस्वादनक्षमाम् ॥ १०.११० ॥

मलिनैः सततासारैः मन्त्रिभिः चपलान्वितैः।
विमुक्तः स बभौ भास्वान् मेघैरिव जलाश्रयैः ॥ १०.१११ ॥

प्रचितं बहुभिस्तीर्थैः तस्य गूढं चिकीर्षितम्।
सारस्वतमिव स्रोतः स्थानेस्थाने व्यजृम्भत ॥ १०.११२ ॥

मानसंरक्षकस्तस्य मन्त्रस्तर्क इवानयः।
अङ्गपञ्चकसम्पत्त्या विपक्षे दण्डतां ययौ ॥ १०.११३ ॥

स्वतः शुद्धां यथास्थानं रोषरागवर्तीं धियम्।
स दधे यमुनाशोणशबलामिव जाह्नवीम् ॥ १०.११४ ॥

सप्तभिः सामदानादौरुपायैः स्थानपातिभिः।
द्विनवद्वीपसम्भूतं रत्नजातमजीहरत् ॥ १०.११५ ॥

अनुगन्ता स्वनेतृणामुदये विश्वरञ्जकः।
दूरीकृततमाः सोऽभूत् द्वितीय इव भानुमान् ॥ १०.११६ ॥

सञ्चितस्य धनौघस्य स्थानसञ्चारणेन सः।
तटाकस्येव पूर्णस्य परीवाहमकल्पयत् ॥ १०.११७ ॥

आसागरान्तमवमत्य महीपतीन्द्रान्
 भूम्ना निजेन परिहृत्य ययातिशापम्।
 ओजोनिरोधकमिलाश्रयमुग्रसेनं
 राजानमेकमकरोज्जगदेकनाथः ॥ १०.११८ ॥

क्षिप्तावदां क्षत्रियवृत्त्या बहुशाखं
 मग्नं शापोदन्वति मान्यं यदुवंशम्।
 इच्छाधीनस्वेतरसर्वः स्वमहिम्ना
 रक्षागोपो रामयवीयानुदहार्षीत् ॥ १०.११९ ॥

॥ इति कवितार्किकसिंहस्य सर्वतन्त्रस्वतन्त्रस्य
 श्रीमद्वेङ्कटनाथस्य वेदान्ताचार्यस्य
 कृतिषु यादवाभ्युदये माहाकाव्ये
 दशमः सर्गः ॥